

บทที่

7

แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทย เชิงพุทธบูรณาการ

The Way to Promote Ethics for Thai Media Using
Buddhist Integration

นงคณาถ ห่านวิไล

Nongnat Hanwilai

แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรม สื่อมวลชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ¹

The Way to Promote Ethics for Thai Media
Using Buddhist Integration

นงคณาถ ห่านวิไล²
Nongnat Hanwilai

บทคัดย่อ

สังคมไทยเรียกร้องให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ภายใต้กรอบจริยธรรมมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันสื่อมีความเป็นอุตสาหกรรม มีทุนใหม่ๆ เข้ามาจึงคำนึงถึงผลกำไรมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อนำเสนอแนวทางเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ โดยศึกษาสภาพปัญหาจริยธรรมสื่อมวลชนพบว่ามี 4 ประการคือ 1) ปัญหาจริยธรรมด้านการนำเสนอเนื้อหาข่าว 2) ปัญหาจริยธรรมของทุนธุรกิจสื่อมวลชน 3) ปัญหาความรู้ความเข้าใจในกรอบจริยธรรมและจิตสำนึกความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชน 4) ปัญหาการกำกับดูแลจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน จากปัญหาดังกล่าวนำมาเป็นประเด็นเพื่อหาแนวทางเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนให้เข้มแข็งสู่จิตสำนึก ผลการศึกษาพบว่ามีหลักพุทธธรรม 5 ประการ คือ หิริโอตตปปะ อคคิ 4 เบนฺยจศีลเบญจจรรยา สัมมาอาชีวะ และหลัก

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง การเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ 79 หมู่ที่ 1 หลักกิโลเมตรที่ 55 ตำบลลำไทร อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น 43170 โทรฯ 081-409-4400 email : h.nongnat@gmail.com

ประโยชน์ 3 บูรณาการกับหลักจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนคือ 1) การนำเสนอข้อเท็จจริงปราศจากอคติ 2) แยกข้อเท็จจริงและความเห็น 3) สมดุลเป็นธรรม 4) คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ 5) เคารพสิทธิส่วนบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 6) ไม่นำเสนอภาพข่าวที่อุจาด ลามก อนาจาร 7) หลีกเลี่ยงประทุษวาจา 8) ละเว้นอามิสสินจ้าง 9) ไม่โฆษณาแอบแฝงให้หลงเชื่อ จากการบูรณาการหลักจริยธรรมสื่อมวลชนและหลักพุทธธรรม 5 ประการเข้าด้วยกันนำมาสู่องค์ความรู้เป็นแนวปฏิบัติ ที่เรียกว่า “พุทธจริยธรรมสื่อมวลชน” (Buddhist Ethics of Mass Media) เพื่อแก้ปัญหาจริยธรรมของสื่อมวลชนด้วยการเสริมสร้างจิตสำนึกด้วยหลักพุทธธรรมควบคู่กับหลักจริยธรรมสื่อมวลชน ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาการทำผิดจริยธรรมของสื่อมวลชนที่ได้ผลยั่งยืนยิ่งขึ้น ด้วยการมุ่งฝึกฝนปรับจิตใจ กาย วาจา กระตุ้นเตือนให้เกิดมโนธรรมในจิตใจของสื่อมวลชน สำนึกแห่งความรู้สึกริดรอยขบขั้วดี ให้ละอายกลัวต่อความประพฤติผิดจริยธรรมทางกาย วาจา ใจ ที่จะส่งผลกระทบต่อผู้อื่น ปรับเปลี่ยนมาเป็นการทำหน้าที่รายงานความจริง ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง มีความเป็นธรรม คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ มีจิตวิญญานความเป็นสื่อมวลชน และมีอาชีพวิญญานปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างถูกต้องและยั่งยืน

คำสำคัญ : สื่อมวลชนไทย; การเสริมสร้าง; จริยธรรม; พุทธบูรณาการ

Abstract

Thai society has been stepping up its calls for mass media to demonstrate greater ethics, after new-style investors enter mass-media industry with a focus on profits rather than public interests. Having the objective of promoting media ethics, this research identified four ethical problems in mass media. They were 1) unethical news presentation; 2) unethical media investors; 3) problems related to knowledge and understanding of mass-media ethics; and 4) problems in media-ethic regulatory system. These issues were studied to develop ethical guideline for mass media. According to findings, five Buddhist concepts can be integrated to the guideline namely Conscientiousness, Four Prejudices, Five Precepts and Five Dharma Components, the Right Livelihood, and

Three-Fold Training. The integrated guideline features: 1) unbiased presentation of facts; 2) separation of facts and opinions; 3) fair and balanced coverage; 4) focus on public interests; 5) respect for privacy and human dignity; 6) ban on obscene or lewd photos; 7) ban on hate speeches; 8) ban on bribery; and 9) ban on veiled advertisements. Through the integration of Buddhist concepts into mass-media ethics, this research presented “Buddhist Ethics of Mass Media” so as to provide more sustainable solutions to ethical issues. To follow the guideline, mass-media members should persevere in improving their mind and actions; speak of ethics to foster conscientiousness; feel ashamed of unethical thoughts, words and acts; strive to present accurate, transparent, unbiased and fair reports; focus on public interests; uphold mass-media spirit, and fully comply with media ethics on a sustainable basis.

Keywords : Thai Mass Media; Promotion; Media Ethics; Buddhist Concepts; Buddhist Integration

บทนำ

สื่อมวลชน (Mass Media) เป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญต่อสังคม เนื่องจากเข้าไปมีบทบาทในการนำเสนอเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ใหม่ๆ ให้แก่ประชาชนผู้รับสาร รวมถึงยังเป็นพลังทางสังคมอีกด้วย บทบาทหน้าที่อันสำคัญของสื่อมวลชน ประกอบด้วย 4 ประการหลัก ได้แก่ 1) สื่อมวลชนต้องนำเสนอข่าวสารให้เกิดความกระจ่างให้แสงสว่างทางปัญญาเพื่อให้สังคมเกิดความสันติสุข 2) เสรีภาพของสื่อมวลชนต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบเสมอ 3) สื่อมวลชนต้องนำเสนอข้อมูลข่าวสารอันเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และมีส่วนในการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นต่อการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม 4) สื่อมวลชนต้องไม่นำเรื่องส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ต้องมีความซื่อตรงและยุติธรรม (Jeffrey Olen, 1988 : 14)

อย่างไรก็ตาม นักนิเทศศาสตร์ได้ศึกษาผลกระทบของการทำหน้าที่สื่อมวลชนต่อสังคม พบว่าหลังจากที่ผู้รับสารได้รับข่าวสารและบทความ ความคิดเห็นจากสื่อมวลชนแล้วความเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นที่การรู้ (Cognitive Change) อาจเกิดขึ้นทันทีหรือในเวลาต่อมา โดยที่ผู้รับสารอาจรู้ตัว หรือไม่รู้ตัว อาจซ่อนเร้นอยู่ภายใต้จิตสำนึกของผู้รับสาร และอาจสั่งสมเป็นผลระยะยาวที่อาจจะไปปรากฏให้เห็นในวัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) เช่น การกิน การอยู่ การแต่งกายที่เป็นผลมาจากสื่อมวลชน ดังนั้น การดำเนินกิจการของสถาบันสื่อมวลชน จึงส่งผลกระทบต่อสังคมและสมาชิกของสังคม จนมีการกล่าวขวัญและวิพากษ์วิจารณ์ถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนในด้านลบว่า สภาพความเสื่อมโทรมทั้งหลายทั้งทางจิตใจและศีลธรรมของคนในสังคมเกิดจากอิทธิพลของสื่อมวลชน (สมควร กวียะ, 2545) การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจึงต้องมีจริยธรรมวิชาชีพกำกับเพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้สื่อมวลชนยึดปฏิบัติ ซึ่งสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติได้ออกข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ.2559 (สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ, 2559) โดยมีข้อบังคับสรุปได้ว่า

1. สื่อมวลชนต้องนำเสนอความถูกต้องและข้อเท็จจริง
2. เพื่อประโยชน์สาธารณะ
3. มีความสมดุลและเป็นธรรม
4. เคารพสิทธิส่วนบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
5. การปกปิดและเคารพแหล่งข่าว
6. มีความรับผิดชอบในการแก้ไขข่าว
7. การแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น
8. การละเว้นอำิสสินจ้างและประโยชน์ทับซ้อน
9. การได้มาซึ่งข้อมูลโดยไม่ละเมิด
10. โฆษณาที่ไม่แอบแฝงและงมงาย

แม้ว่ามีแนวปฏิบัติจริยธรรมที่กำหนดไว้แต่การทำผิดจริยธรรมของสื่อมวลชนยังพบบ่อยในปัจจุบัน ได้แก่ การนำเสนอข่าวโดยมีอคติ การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาพอุจาดหวาดเสียว โดยมีข้อมูลจากโครงการวิจัย “จับจ้องส่องจริยธรรมสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์” ของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ที่มอบหมายให้ทีมนิสิต คณาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการศึกษาเพื่อเป็นกระจกสะท้อนการทำงานให้แก่สื่อมวลชน โดยศึกษาในหมวดข่าวเด่นบนหน้าแรกของเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ 9 ฉบับ ได้แก่ ผู้จัดการ เดลินิวส์ โพสต์ทูเดย์ ไทยรัฐ กรุงเทพธุรกิจ ไทยโพสต์ สยามรัฐ คมชัดลึก และโลกวันนี้ ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2560 พบว่ามีข่าวที่เข้าข่ายผิดจริยธรรม 149 ข่าว จากตัวอย่างทั้งหมด 1,494 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 9.97 โดยประเด็นทำผิดจริยธรรม 5 อันดับต้น ได้แก่ การนำเสนอข่าว

โดยมีอคติ การโฆษณาแฝง ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาวะขาดความเสียว และ
นำเสนอเรื่องงมงาย (สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ, 2560 : 33-34)

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้สภาวิชาชีพสื่อมวลชนพยายามปรับปรุง
การกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชน เช่น การเพิ่มสัดส่วนคนนอกวงการด้วยการ
แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ด้าน วิชาการสื่อสารมวลชน กฎหมาย คຸ້ມครองผู้บริโภค
สิทธิมนุษยชน บริหารจัดการ เข้ามาเป็นกรรมการในสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ
เพิ่มขึ้น เพื่อให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชน
นอกจากนี้ยังขอความร่วมมือให้องค์กรสื่อจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมภายในองค์กร
(News ombudsmen) เพื่อทำหน้าที่รับเรื่องร้องทุกข์ ตรวจสอบการนำเสนอข้อมูล
ข่าวสารและรวมถึงจริยธรรมของบุคลากรภายในองค์กร ในอีกด้านหนึ่งฝ่ายรัฐบาลที่
ขณะนี้ได้รวบรวมผู้เกี่ยวข้องในวิชาชีพสื่อมวลชนจัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ
ด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศขึ้นมา

จิรัชัย มูลทองโรราย ประธานคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน
เทคโนโลยีสารสนเทศ กล่าวว่า การปฏิรูปสื่อมวลชนขณะนี้กำลังอยู่ในกระบวนการ
ร่าง พ.ร.บ.กำกับจริยธรรมสื่อ เพื่อปฏิรูปสื่อมวลชน หลักการสำคัญ กำหนดให้มีการ
กำกับตรวจสอบสื่อในด้านจริยธรรม แบ่งเป็นบันไดสามขั้น ประกอบด้วย 1. ในฐานะ
เป็นองค์กรสื่อของต้นสังกัดนั้น ๆ 2. การกำกับตนเอง ในฐานะองค์กรวิชาชีพสื่อที่มี
อยู่ 3. สภาวิชาชีพสื่อมวลชนแห่งชาติ ที่จะเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายฉบับนี้ สามหลักนี้
ชัดเจนที่จะให้สื่อกำกับกันเอง มีบทลงโทษทางจริยธรรมตามกฎหมาย ตรงนี้เชื่อว่า
จะเป็นประโยชน์ แต่จะเป็นได้หรือไม่ อยู่ที่สื่อแต่ละคนว่าจะมีจิตสำนึกที่จะร่วมมือ
เพื่อรักษาวิชาชีพตนเองไว้ได้แค่ไหน จะได้ไม่เกิด ปัญหาเหมือนปัจจุบัน (ชัยฤทธิ์ ยน
เปี่ยม, 2560 : 94) กล่าวได้ว่าแนวปฏิบัติจริยธรรมสื่อมวลชนที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอ
และหรือนำจริยธรรมสื่อมวลชนไปใช้กำกับให้เป็นสื่อมวลชนไม่เหมาะสมที่จะทำให้
เกิดเป็นสื่อมวลชนที่ดี มีคุณธรรม ซึ่งการกำกับในรูปแบบดังกล่าวยังถือเป็นการกำกับ
จากภายนอก ไม่ได้เป็นจริยธรรมที่เกิดจากภายในจิตใจของสื่อมวลชน เนื่องด้วย
จริยธรรมเป็นหลักการที่บุคคลยึดถืออยู่ในใจในการตัดสินใจ ความถูกต้อง-ผิด ดี-เลว ควร-
ไม่ควรทำ ของพฤติกรรมต่าง ๆ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2555 : 920) ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมเป็น สมบัติของจิตใจ คือเป็นสภาพจิตที่ติงามที่อยู่ในจิตใจ ส่วนจริยธรรมจะมองในแง่ของการแสดงออกภายนอก พวกพฤติกรรมซึ่งการตัดสินคุณค่าคุณธรรมที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงคุณธรรมนั่นเอง ดังนั้น ในการที่จะพัฒนาบุคคลให้มีจรรยาบรรณหรือจริยธรรมในวิชาชีพหนึ่ง ๆ นั้นจำเป็นต้องสร้างให้เกิดคุณธรรมภายในจิตใจก่อน ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่าคำสอนตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจ (ประทุม ฤกษ์กลาง, 2547: 139) ได้กล่าวไว้ว่า หลักคำสอนของพระพุทธองค์ ได้ครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ทั้งในด้านการรับรู้ การพูด การฟัง การเปิดรับการสื่อสาร การคิดและการเชื่อ ซึ่งหลักการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการสื่อสารยุคปัจจุบัน จัดเป็นหลักการสื่อสารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสาร และส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในการสื่อสาร รวมถึงนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาจริยธรรมสื่อมวลชนไทย และศึกษาหลักพุทธธรรมที่ใช้เสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทย รวมถึงค้นหาแนวทางเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ โดยศึกษาเฉพาะสื่อมืออาชีพ หรือสื่อกระแสหลัก ในกลุ่มสื่อมวลชนระดับบรรณาธิการ หัวหน้าข่าว บรรณาธิการข่าวสายการเมือง ผู้กำกับนโยบายด้านกองบรรณาธิการ เพราะเห็นว่ากลุ่มนี้มีความสำคัญต่อการควบคุมการนำเสนอข่าว และเป็นสายงานสื่อมวลชนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มผลประโยชน์ที่โยงใยอยู่กับรัฐบาล นักการเมือง ราชการและกลุ่มทุน ที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศและสังคมส่วนรวม ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นข้อเสนอต่อผู้รับผิดชอบเพื่อนำไปใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชน ซึ่งจะส่งผลให้สังคมสงบสุขเพราะมีสื่อมวลชนที่ดีมีจริยธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาจริยธรรมสื่อมวลชนไทย
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ใช้เสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษา ค้นคว้าเนื้อหาจากแนวคิดทฤษฎีด้านจริยธรรมสื่อมวลชน ได้แก่ ทฤษฎีความรับผิดชอบ ต่อสังคม (The Theory of Social Responsibility) แนวคิดประโยชน์นิยม และ ทฤษฎีทางศีลธรรมของอิมมานูเอล ค้านท์

คัมภีร์พระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการด้าน จริยธรรมสื่อมวลชน โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรม สื่อมวลชนไทยทั้งที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีจริยธรรมสื่อมวลชน หลักจริยธรรมสื่อมวลชน หลักพุทธธรรม สภาพปัญหาและสาเหตุการทำให้ผิดจริยธรรมของสื่อมวลชนไทย โดย การการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชน 11 คน อาทิ นายกสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ประธานสภาการ หนังสือพิมพ์แห่งชาติ ประธานสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ผู้บริหารองค์กร สื่อ บรรณาธิการ หัวหน้าข่าว ผู้สื่อข่าว ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 5 รูป/คน นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์และสื่อมวลชน 7 คน และผู้บริโภคสื่อ 7 คน รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน โดยลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถตอบ คำถามได้อย่างอิสระ มีการเพิ่มเติมคำถามระหว่างสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยผ่านการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านนิเทศศาสตร์ สื่อสารมวลชน และพุทธศาสนารวม 3 ท่าน

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มสื่อมวลชน ที่ทำหน้าที่เป็น ผู้สื่อข่าว หัวหน้า ข่าว บรรณาธิการ สายข่าวการเมือง ผู้กำกับนโยบายด้านกองบรรณาธิการ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แนวทางการวิเคราะห์ด้วยบท โดยใช้ทฤษฎี เป็นเครื่องมือร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากนั้นสร้างประเด็นคำตอบด้วย วิธีอุปนัย โดยวิเคราะห์หาแนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทยเชิงพุทธ บูรณาการ

ผลการวิจัย

สภาพปัญหาจริยธรรมสื่อมวลชนไทย จำแนกได้ 4 ประการ ได้แก่ 1. สภาพ ปัญหาจริยธรรมของทุนธุรกิจสื่อมวลชน 2.สภาพปัญหาจริยธรรมด้านการนำเสนอ

เนื้อหาข่าว 3. สภาพปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในกรอบจริยธรรมและจิตสำนึก
ความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชน 4. สภาพปัญหาด้านการกำกับดูแลจริยธรรมวิชาชีพ
สื่อมวลชน โดยในส่วนของปัญหาจริยธรรมด้านการนำเสนอเนื้อหาข่าว แยกย่อยออก
เป็น 5 ประเด็น ขอกล่าวอธิบายสรุปต่อไป

1 สภาพปัญหาจริยธรรมของทุนธุรกิจสื่อมวลชน

ยุคนี้ธุรกิจสื่ออยู่ในภาวะตกต่ำ และมีการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น ต่างก็ต้องนำพา
องค์กรให้รอดเป็นหลัก มีการแข่งขันกันมากขึ้น ความรับผิดชอบด้านจริยธรรม ก็
ลดน้อยลงไป ขณะเดียวกันผู้บริหารของหลายองค์กรสื่อไม่ได้มาจากสื่อมวลชนสาย
ตรงเหมือนในอดีต การเข้ามาลงทุนของทุนธุรกิจที่อยู่นอกวงการสื่อมวลชน เป็นการ
เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทิศทางการประกอบธุรกิจสื่อใน
หลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการเน้นลงทุนเพื่อผลตอบแทนทางธุรกิจและเพื่อใช้สื่อ
สนับสนุนธุรกิจอื่น

“...ยุคนี้ธุรกิจสื่อแข่งขันกันอย่างรุนแรง ต่างก็ต้องการชัยชนะ เมื่อแข่งขันกัน
มากขึ้น ความถูกต้อง ความรับผิดชอบด้านจริยธรรม ก็ลดน้อยลงไป ขณะเดียวกันผู้
บริหารของหลายองค์กรสื่อไม่ได้มาจากสื่อมวลชนสายตรงเหมือนในอดีต แต่มาจาก
นอกวงการสื่อ จึงให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมน้อยลง มุ่งเน้นเรื่องการทำกำไร
มากกว่า...” (วิสุทธิ์ คมวัชรพงศ์, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2560)

“...นายทุนเจ้าขององค์กรสื่อให้ความสำคัญเรื่องความอยู่รอดของธุรกิจในยุคที่
อุตสาหกรรมสื่ออยู่ในช่วงขาลง จริยธรรมวิชาชีพจึงเป็นเรื่องรอง ไม่เข้มงวดคนใน
องค์กรให้ปฏิบัติตามบทบัญญัติจริยธรรม การเสนอเนื้อหาข่าวเน้นขายประเด็นที่สังคม
อยากได้ใคร่รู้ จำพวก Dark News ที่คนชื่นชอบ แม้ว่าเรื่องนั้นจะผิดจริยธรรมแต่ถ้า
ข่าวนั้นถูกระดับนโยบายสั่งลงมากก็ต้องทำ เพราะระดับปฏิบัติการก็ทำงานแบบตั้งรับ
ยึดปากท้องเป็นหลักเช่นกัน...” (ชัยฤทธิ์ ยนเปี่ยม, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2560)

จากการศึกษาของ ศิริวรรณ อนันต์โท และ สันทัต ทองรินทร์ (2559 : 73-74)
เรื่องจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน ระบุถึงบทบาทเจ้าของทุนสื่อกับจริยธรรม
สื่อมวลชน โดยพบว่า เจ้าของทุนธุรกิจถือว่าเป็นปัญหาหลักที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะ
มีส่วนสำคัญในการกำหนดโครงสร้าง ทิศทาง เนื้อหา และบทบาทต่างๆ ของสื่อมวลชน
จนทำให้สื่อขาดการคำนึงถึงจริยธรรม เนื่องจากมุ่งไปที่ระบบทุนมากกว่า

ความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งอำนาจทุนนี้สามารถส่งผลกระทบไปถึงระดับผู้ปฏิบัติงาน สื่อมวลชนได้ และปัญหาด้านการเมืองมีความสัมพันธ์กับจริยธรรมสื่อใน 2 ลักษณะ คือการแทรกแซงสื่อเพื่อผลประโยชน์หรืออำนาจฝ่ายตน รวมถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเจ้าของสื่อกับการเป็นนักการเมือง

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการอิสระด้านสื่อสารมวลชน กล่าวสอดคล้องกันว่า ยุคนี้ นักลงทุน มองสื่อเป็นจิกซอร์ต่อยอดธุรกิจ คือเครื่องมือต่อยอดอำนาจ เมื่อนักธุรกิจ เข้ามาลงทุน ต้องมองกำไรสูงสุด การมองสื่อเป็นหมาเฝ้าบ้าน เป็นพิราบสื่อสาร จึงไม่ใช่ต่อไปแล้ว เสรีภาพสื่อคือเสรีภาพประชาชน คำนี้ห่างไกลมากกว่า 10 ปี สื่อมวลชนทุกวันนี้ผลิตข่าวสารแบบยินยอมจึงไม่ใช่ Content แต่เป็น Consent เป็นข้อมูลข่าวสาร “แบบยินยอม มีมากมายในสื่อ”

2. ปัญหาจริยธรรมด้านการนำเสนอเนื้อหาข่าวมี 5 ประการ ได้แก่ (1) การนำเสนอเนื้อหาข่าวบิดเบือนข้อเท็จจริงและข้อเท็จจริงไม่ครบถ้วน (2) เนื้อหาละเมิดสิทธิส่วนบุคคล (Right to Privacy) ล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) (3) การใส่ความเห็นในข่าว มีอคติ ทำให้ข่าวเอนเอียง ไม่สมดุล (4) เนื้อหาไร้สาระ ไม่มีประโยชน์ มอมเมาประชาชน (5) การนำเสนอเนื้อหาไม่เหมาะสม เป็นเนื้อหาที่ส่งผลเสียหายต่อสังคม ทำให้เกิดการเลียนแบบ

กุลทิพย์ ศาสตรະรุจิ กล่าวว่า ...ปัจจุบันสื่อกระแสหลักไม่ได้ทำหน้าที่ดีพอ เพราะเน้นสร้างเรตติ้ง ความนิยมของผู้ชม ผู้อ่าน แข่งขันกับสื่อออนไลน์ ที่เร็วมาก สะท้อนว่าสื่อไม่ได้คำนึงถึงมาตรฐานจริยธรรม เพราะแข่งขันกันจนไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริง สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริงเพราะเน้นที่ความรวดเร็ว ในการนำเสนอ สื่อกระแสหลัก สื่อมีอาชีพ กลับไปลอกสื่อโซเชียล โดยไม่ตรวจสอบอีก ทำให้ในบางครั้งนำเสนอเนื้อหาข่าวที่ขาดข้อเท็จจริง...”

สอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา พระมหาวิชัย วชิรเมธี ให้ความเห็นว่า

“การนำเสนอเนื้อหาข่าวสารของสื่อมวลชน ยุคนี้ มีทั้ง “ข่าวนั่งเทียน” เขียนข่าวโดยไม่มีข้อเท็จจริง ไร้สาระ มีการ “เต้าข่าว” ข่าวใส่ร้ายป้ายสีกันมากมาย “... บางเรื่องที่เป็นเรื่องขี้หมูราขี้หมาแห้ง...”

3) ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในกรอบจริยธรรมสื่อมวลชนและจิตสำนึกความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชน มาจากผู้ประกอบการในธุรกิจสื่อมุ่งเน้นการทำธุรกิจจนละเลยการสร้างคนสื่อที่ดีมีจริยธรรม ทำให้การทำหน้าที่สื่อเน้นการขายข้อมูล แต่งเติมเพิ่มสีสันเนื้อหาให้น่าสนใจและไม่เข้มงวดในการปลูกฝังเรื่องจริยธรรม ทำให้สื่อมวลชนยุคนี้มีจิตสำนึกในความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชนน้อยลง “...บางทีเอาข้อมูลเท็จ ข้อมูลที่ไม่รอบด้านมาเผยแพร่ แล้วสังคมไม่มีภูมิภาวะก็จะเกิดปัญหาตามมาค่อนข้างมาก เกิดการยั่วยุ เกิดความรุนแรง เกิดเหตุการณ์ที่เลวร้ายต่างๆ ประเทศเราต้องยอมรับยังมีปัญหาภูมิภาวะทางสังคม การที่สื่อไม่อยู่ในกรอบก็จะเกิดปัญหามาก...” (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2560)

4) ปัญหาการกำกับดูแลจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน

สภาพการกำกับดูแลกันเองขององค์กรวิชาชีพสื่อที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายและเป็นที่ตอบโจทย์ของสังคม ทำให้สื่อมวลชนมีปัญหาด้านจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการขาดความรู้ด้านจริยธรรม และการขาดความเคร่งครัดในการกำกับดูแลกันเองขององค์กรสื่อ และองค์กรวิชาชีพสื่อ รวมถึงการที่มีสื่อจำนวนมากขึ้น และยังขาดองค์กรวิชาชีพกำกับดูแลจริยธรรมอย่างจริงจัง

“...องค์กรวิชาชีพสื่อเอง กำกับดูแลกันเองไม่ดีพอ และกำกับดูแลได้เฉพาะสมาชิก หากสมาชิกถูกกดดันมากๆ ก็ลาออก กำกับดูแลกันไม่ได้...” (มานะ ตีรียาภิวัดน์, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2560)

2. หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาครั้งนี้มีหลักพุทธธรรม 5 หลักธรรมที่ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนจากภายในจิตใจ พิจารณาตามสภาพปัญหาจริยธรรมสื่อมวลชน คือ

2.1 หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการเสริมสร้างด้านการนำเสนอเนื้อหาข่าว ซึ่งประกอบด้วย 5 ปัญหาหลัก ดังนี้ คือ

(1) การนำหลักทิริโธตตปะ³ เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนในด้านการบิดเบือนข้อเท็จจริงในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อประชาชน เพื่อให้สื่อมวลชนละเอียดใจในการกระทำความผิดต่อจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ และกลัวผลบาปที่จะตามมา และหากสื่อมวลชนสำนึกในจิตใจ ละอายชั้วกลัวบาปก็จะไม่กล้าที่จะทำตัวเป็น “สื่อมวลชนแปลงสาร”

³ ทิริโธตตปะ ความละเอียดใจและความเกรงกลัวบาป, ความละเอียดใจ

(2) นำหลักอคติ 4⁴ เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมของสื่อมวลชนในการใส่ความเห็นในข่าวจนทำให้ข้อมูลข่าวสารเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งตามหลักการนำเสนอข่าวนั้นจะต้องแยกข้อเท็จจริงกับความเห็นออกจากกัน หากสื่อมวลชนมีอคติกับข่าวนั้นๆ ก็จะทำให้ข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อน หลักอคติ 4 จึงเป็นคัมภีร์สำคัญที่สื่อมวลชนจะต้องยึดถือเป็นเครื่องเตือนใจไว้เสมอ

(3) นำหลักเบญจศีล เบญจธรรม⁵ ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนด้านปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิส่วนบุคคล มีศักดิ์ศรี หากสื่อไปย่ำยี หรือ ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินหรือชื่อเสียงผู้อื่น ถือว่าเป็นการผิดศีล ศีลธรรม ข้อที่ 2 คือ จดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ในวิชาชีพสื่อมวลชน คือ จดเว้นจากการละเมิดสิทธิผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง สื่อจึงต้องสำนึกเสมอถึงสิทธิของผู้อื่น หากมีศีลไว้ในจิตใจเสมอ ก็จะช่วยยับยั้งการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับเพื่อนมนุษย์ลงได้บ้าง

(4) นำหลักประโยชน์ 3⁶ ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมในด้านการนำเสนอเนื้อหาไร้สาระ มอมเมาประชาชน สามารถนำหลักประโยชน์ 3 เป็นหลักธรรมที่ปลูกจิตสำนึกสื่อมวลชนให้คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของวิชาชีพนี้ รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงเป็นหลักธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่เป้าหมายทำงานของสื่อมวลชน เพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น และแก่ส่วนรวม

(5) นำหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนด้านการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ส่งผลเสียต่อสังคม และทำให้เกิดการเลียนแบบจากสื่อ เพราะสื่อมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสาร หลักพุทธธรรมข้อนี้มาเสริมสร้างจากข้างในจิตใจของสื่อมวลชนเพื่อให้คำเนิการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขโดยละเว้นการนำเสนอข่าวที่เกิดผลกระทบเชิงลบกับสังคมนำไปสู่การเลียนแบบเกิดความ

⁴ อคติ 4 คือ ความลำเอียง มี 4 อย่าง คือ ฉันทาคติ = ความลำเอียงเพราะรัก โทษาคติ = ความลำเอียงเพราะโกรธ ภยาคติ = ความลำเอียงเพราะกลัว โมหาคติ = ความลำเอียงเพราะหลง

⁵ เบญจศีลเบญจธรรม คือ ศีล 5 คือ 1. จดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. จดเว้นจากการลักทรัพย์ 3. จดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม 4. จดเว้นจากการพูดเท็จ 5. จดเว้นจากการเสพสุราเมรัยและของมึนเมา คู่กับเบญจธรรม ธรรมะ 5 ประการ คือ เมตตา ทาน ความสำรวมในกาม สัจจะ สติ

⁶ ประกอบด้วย อัตตัตถะ ประโยชน์ของตนเอง, ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น และอุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

เสียหายให้สังคมเสื่อมเกิดความไม่สงบสุข นอกจากนี้ หากละเว้นศีลข้อ 5 และปฏิบัติตามเบญจธรรม ข้อที่ 5 คือบุคคลมีสติสัมปชัญญะ ย่อมทำให้มีจิตใจมั่นคง ไม่ถลาลงไปในทางที่เสื่อม และไม่พลาดโอกาสในการกระทำความดี สติสัมปชัญญะ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นเครื่องยับยั้ง เตือนไม่ให้ตกไปในทางเสื่อมไม่ให้มัวเมาลุ่มหลง ไม่ให้เพลิดเพลिनไปในสิ่งที่เป็นทุกข์เป็นโทษต่อตนเองและผู้อื่น เป็นเครื่องทำให้เกิดความสำนึกในหน้าที่

2.2 นำหลักสมาอาชีวะเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมของทุนธุรกิจสื่อมวลชน

ปัญหาจริยธรรมของทุนธุรกิจสื่อมวลชนในยุคนี้ มีการเข้ามาลงทุนของทุนธุรกิจที่อยู่นอกรวงการสื่อมวลชนมากขึ้น ซึ่งอาจไม่เข้าใจจิตวิญญาณความเป็นสื่อมวลชนหรือบทบาทหน้าที่สื่อในเชิงสังคมเท่ากับผู้ที่เคยเป็นนักข่าวหรือบรรณาธิการมาก่อน ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทิศทางการประกอบธุรกิจสื่อในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการเน้นลงทุนเพื่อผลตอบแทนทางธุรกิจและเพื่อใช้สนับสนุนธุรกิจอื่นๆ ในเครือ ทว่าธุรกิจสื่อมวลชนมีความแตกต่างจากธุรกิจอื่นๆ เพราะเป็นผู้ผลิตสินค้าซึ่งหมายถึงข้อมูลข่าวสารที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดผู้ประกอบการธุรกิจสื่อมวลชนควรรียติวิชาชีพนี้ ด้วยการมีสมาอาชีวะ

2.3 นำหลักหิริโอตตปปะเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชน

หิริโอตตปปะ คือความละอายต่อการทำความชั่ว และเกรงกลัวต่อผลการกระทำคือกลัวในบาปกรรม ที่จะตามมากกระทบกับตนเอง ซึ่งเป็นหลักของการกระตุ้นคอยเตือนจิตใจผู้ที่มีหน้าที่สื่อมวลชนในความประพฤติทางกายวาจาใจ ให้มีความละอายต่อการกระทำที่ขัดกับหลักจริยธรรมสื่อมวลชน นำเสนอสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีจิตสำนึกในการทำหน้าที่โดยสุจริต ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ

2.4 นำหลักประโยชน์ 3 เสริมสร้างด้านการกำกับดูแลจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน

สื่อมวลชนมีระบบการกำกับดูแลตนเอง (Self regulator) แต่ไม่ได้ผลในการลดการกระทำผิดทางจริยธรรมของสื่อมวลชน องค์กรวิชาชีพที่กำกับดูแลกษนานามว่าเป็น “เสือกระดาษ” เพราะใช้กรอบจริยธรรมที่เขียนไว้แต่ไม่นำไปสู่การปฏิบัติ การเสริมสร้างระบบนี้จึงควรมีกฎเกณฑ์ด้านการกำกับจากข้างในจิตใจ โดยการปลูกฝัง ปรับจิตใจให้เข้าใจเข้าถึงหลักวิชาชีพสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานที่มีเป้า

หมายคือผลประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก ซึ่งหลักประโยชน์ 3 เป็นหลักธรรมที่สื่อมวลชนซึ่งต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงเป็นหลักธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่จุดเป้าหมายของการทำงานของสื่อมวลชน เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แก่ตนเองคือ ดูแลตนเองให้ดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์กับคนอื่น และการทำประโยชน์นั้นให้ผลในปัจจุบัน ในอนาคต

สำหรับพุทธธรรมถือว่าจิตใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ระบบจริยธรรมจึงต้องประสานต่อเนื่องกันโดยตลอด ทั้งด้านจิตใจ และความประพฤติทางกาย วาจา จิตใจเป็นจุดเริ่มต้น จึงกำหนดที่ตัวเจตนาในใจเป็นหลัก เพื่อให้การกระทำความดีเป็นไปด้วยความจริงใจ มิใช่เพียงไม่หลอกคนอื่นเท่านั้น แต่หมายถึงการไม่หลอกตนเองด้วย เป็นการกำจัดหนทางไม่ให้เกิดปัญหาทางจิตในด้านความขัดแย้งของความประพฤติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546 : 297)

3. แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ

จากสภาพปัญหาของสื่อมวลชนไทย 4 ประการสำคัญ ดังกล่าว ได้แก่ 1. สภาพปัญหาจริยธรรมของทุนธุรกิจสื่อมวลชน 2. สภาพปัญหาจริยธรรมด้านการนำเสนอเนื้อหาข่าว 3. สภาพปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในกรอบจริยธรรมและจิตสำนึกความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชน 4. สภาพปัญหาด้านการกำกับดูแลจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน ปัญหาทั้งหมดนี้ที่ผ่านมาวงการวิชาชีพสื่อมวลชนมีการกำกับดูแลกันเองโดยใช้บทบัญญัติทางจริยธรรม ที่ประกอบด้วย หลักจริยธรรมสื่อมวลชน ดังนี้ คือ ต้องนำเสนอข้อเท็จจริง ด้วยความถูกต้อง ปราศจากอคติ ลำเอียง ไม่นำเสนอข่าวเลื่อนลอย ปราศจากแหล่งที่มา ต้องแยกข้อเท็จจริง และความเห็น ไม่สอดแทรกความคิดเห็นลงในข่าว ยึดหลักความสมดุลและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ เคารพสิทธิส่วนบุคคล และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่นำเสนอภาพข่าวที่อุจาด ลามก อนาจาร หรือน่าหวาดเสียว หลีกเลี่ยงการใช้คำไม่สุภาพ ประทุษวาจา ละเว้นอำมิสสินจ้าง และประโยชน์ทับซ้อน ต้องไม่โฆษณาแอบแฝงและทำให้เกิดความหลงเชื่อในสิ่งมมาย

หลักจริยธรรมสื่อมวลชนทั้งหมดนี้ ยังไม่สามารถบังคับใช้ให้สื่อมวลชนมีการทำผิดจริยธรรม เพราะจริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นจากภายในจิตใจ จึงจำเป็นต้องการมุ่งฝึกฝนปรับจิตใจ ภาย วาจากระตุ้นเตือนให้เกิดมโนธรรมในจิตใจของ

สื่อมวลชน สำนักแห่งความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ให้ละอายกลัวต่อความประพฤติผิด จริยธรรมทางกาย วาจา ใจ ที่จะส่งผลกระทบต่อผู้อื่น ปรับเปลี่ยนมาเป็นการ ทำหน้าที่รายงานความจริง ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง มีความเป็นธรรม คำนึงถึง ประโยชน์สาธารณะ มีจิตวิญญาณความเป็นสื่อมวลชน และปฏิบัติตนตามหลัก จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างถูกต้อง

การศึกษาครั้งนี้ได้ตั้งคำถามว่า คือ โมเดล “พุทธจริยธรรมสื่อมวลชน” (Buddhist Ethics of Mass Media) ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาการทำผิดจริยธรรมของ สื่อมวลชนจากข้างในจิตใจ ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนของการแก้ปัญหา โมเดลดังกล่าว สามารถสรุปแนวทางบูรณาการหลักจริยธรรมสื่อมวลชนและหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการนำเสนอเนื้อหาที่ทำผิดจริยธรรม ซึ่งต้องอาศัยหลัก จริยธรรมสื่อมวลชน คือ ต้องละเว้นการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เนื้อหาที่มอมเมา บิดเบือน หรือ เสนอความเท็จ โดยนำเสนอด้วยหลักความถูกต้อง ให้ข้อเท็จจริง ที่ แม่นยำ ครบถ้วน ไม่ทำให้เกิดความเข้าใจผิด ไม่แต่งเนื้อหาสาระ ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง ไม่แทรกข้อคิดเห็นในข่าว หรือนำเสนอคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง พร้อมกับ ละเว้นการเอนเอียง โดยยึดหลักความสมดุลเป็นธรรม ไม่อคติ ลำเอียง ไม่แสวงหา หรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและหมู่คณะ ต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก ไม่นำเสนอจนเกิดผลกระทบที่เลวร้ายต่อสังคม กล้าชี้อันตรายในสังคมด้วยความ บริสุทธิ์ใจ

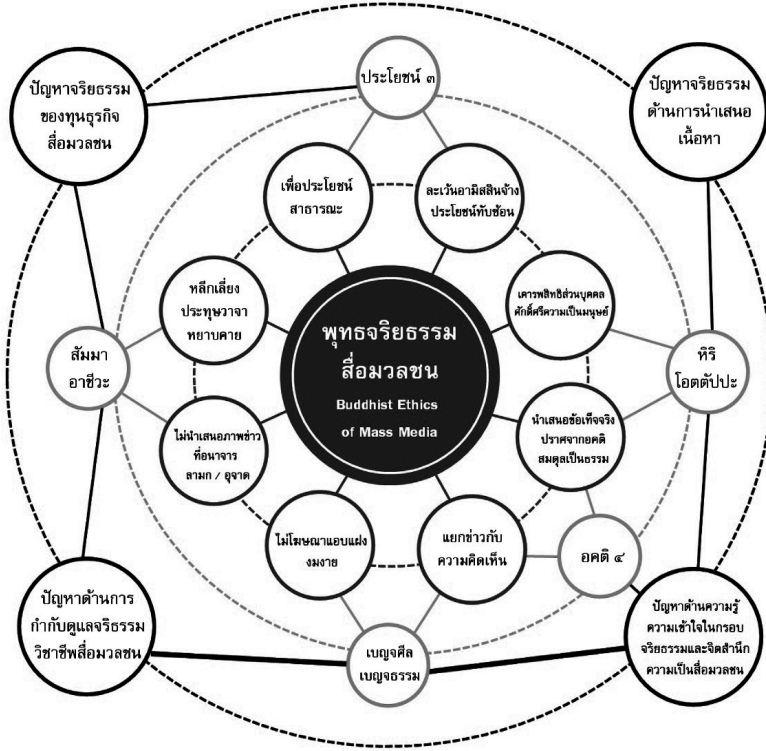
ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปรับจิตใจให้รู้สึกรับผิดชอบชั่วดี หลักพุทธธรรมที่จะส่งเสริม ให้เกิดจริยธรรมจากภายในจิตใจ คือการปลูกฝังสื่อมวลชนให้เข้าใจแก่นของทิริ โอตตปะ ซึ่งเป็นหลักของการกระตุ้นคอยเตือนจิตใจสื่อมวลชนในความประพฤติทาง กายวาจาใจ ให้มีความละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำที่ขัดกับหลักจริยธรรม สื่อมวลชน มีจิตสำนึกในการทำหน้าที่โดยสุจริต ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ และความรับผิดชอบ ต่อสังคม และนำหลักออคติ 4 เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมของสื่อมวลชนในการไม่ใส่ ความเห็นในข่าวจนทำให้ข้อมูลข่าวสารเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งตามหลัก การนำเสนอข่าวนั้นจะต้องแยกข้อเท็จจริงกับความเห็นออกจากกัน หากสื่อมวลชน มีอคติกับข่าวนั้นๆ ก็จะทำให้ข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อน หลักออคติ 4 จึงเป็นหลักยึดจิตใจ ที่สื่อมวลชนจะต้องยึดถือเป็นเครื่องเตือนใจ

ส่วนสภาพปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาชีพและจริยธรรมสื่อมวลชน และสภาพปัญหาระบบการกำกับดูแลสื่อมวลชน เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ โดยต้องอาศัยหลักจริยธรรมสื่อมวลชนในการสร้างมาตรฐานวิชาชีพกำกับดูแลกันเอง มีจิตสำนึกความเป็นสื่อมวลชน โดยยึดหลักตามกรอบทฤษฎี ความรับผิดชอบ ต่อสังคม เพื่อให้มีเสรีภาพอย่างรับผิดชอบ องค์กรสื่อ และองค์กรวิชาชีพ จะต้องเข้มงวดในการกำกับดูแลและกล่อมเกลาจิตใจผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบรรณาธิการให้ทำหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อประโยชน์สาธารณะและเข้าใจเข้าถึงหลักประโยชน์ 3 และสัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หลักเบญจศีลเบญจธรรม ธรรมพื้นฐานในการละเว้นความชั่ว และการทำความดี เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ทำหน้าที่นำเสนอข่าวสารผ่านไปยังประชาชนตามข้อเท็จจริงไม่ผิดศีลข้อ 4 คือการพูดเท็จ ควรนำหลักเบญจธรรมเป็นแนวปฏิบัติ เว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ ทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ ผู้บริหารองค์กรสื่อมวลชน ควรฝึกเมตตาบุคลากรในองค์กรด้วยวิธีง่ายๆ คือ ฝึกการแบ่งปัน ฝึกเรื่องจิตอาสา ฝึกให้รู้จักการให้โดยจัดกิจกรรมเพื่อสังคม ให้พนักงานออกไปช่วยเหลือสังคม เช่น กรณีมีภัยพิบัติ สื่อมวลชนควรใช้สื่อเพื่อการช่วยเหลือสังคม การจัดบรรยากาศและออกแบบโครงสร้างการทำงานให้พนักงานมีความร่วมมือช่วยเหลือกันในการทำงาน ถ้าฝึกได้ตามนี้ สื่อมวลชนก็จะทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่น นึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น และจะต้องมีการสร้างพลังผู้บริโภคให้เข้มแข็ง ทรนงค์ให้ผู้บริโภครู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคร้องเรียน โดยสร้างกลไกการร้องเรียนผ่านคณะกรรมการจริยธรรมภายในองค์กรสื่อ หรือ News ombudsman เพื่อเปิดช่องทางให้ผู้บริโภคมีกลไกในการกำกับดูแลการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ขณะเดียวกัน เพื่อให้ผู้บริโภคมีความเข้มแข็งและมีระบบในการเฝ้าติดตามการทำงานของสื่อ จึงควรมีองค์กรที่เรียกว่า “consumer watchdog” วัคคอยมอนิเตอร์พฤติกรรมสื่อ เพื่อให้สื่อมีความตระหนัก และระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญในอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชน (Media Industry)

ทั้งนี้ สามารถสรุปเป็นโมเดล “พุทธจริยธรรมสื่อมวลชน” (Buddhist Ethics of mass media) ได้ดังนี้

แผนภาพพุทธจริยธรรมสื่อมวลชน

สรุป

การเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการนำหลักพุทธธรรม 5 หลักธรรมเสริมเข้ากับหลักจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ หิริโอตตปัสสะ อคติ 4 เบญจศีล เบญจธรรม หลักประโยชน์ 3 และ สัมมาอาชีวะ ด้วยการมุ่งฝึกฝนปรับจิตใจ กาย วาจากระตุ้นเตือนให้กิตติมโนธรรม หรือ มโนสำนึกสำนึกแห่งความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี ให้ละอวยกั้วต่อความประพฤติผิดจริยธรรมทางกาย วาจาใจ ที่จะส่งผลกระทบต่อผู้อื่น ปรับเปลี่ยนมาเป็นการทำหน้าที่รายงานความจริง ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง มีความเป็นธรรม คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ มีจิตวิญญาณความเป็นสื่อมวลชน และปฏิบัติตามหลักจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างถูกต้อง โดยองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ควรต้องมีส่วนในการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาชีพนี้เป็นอย่างดี เพราะเป็นวิชาอาชีพที่มีทั้งคุณและโทษต่อสังคม องค์กร

วิชาชีพจะต้องสร้างมาตรฐานวิชาชีพกำกับดูแลกันเอง ให้สื่อมวลชนยึดหลักการทำหน้าที่ตามกรอบจริยธรรมเพื่อให้มีเสรีภาพอย่างรับผิดชอบ และองค์กรสื่อ องค์กรวิชาชีพ จะต้องเข้มงวดในการกำกับดูแลและกล่อมเกลาจิตใจให้เกิดปัญญาแห่งการปฏิบัติที่ถูกต้องควรมีจริยธรรมในสาขาวิชาชีพที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะตามแนวของหลักประโยชน์ 3 หลัก “เบญจศีล เบญจธรรม” ธรรมพื้นฐานในการละเว้นความชั่ว และการทำความดี เป็นคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้ที่ทำหน้าที่สื่อมวลชนนำเสนอข่าวสารไปยังประชาชนตามข้อเท็จจริง มีสัมมาอาชีวะ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เนื้อหาและรายละเอียดของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเกิดประโยชน์กับวงการวิชาชีพสื่อมวลชน และสถาบันการศึกษา ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อประโยชน์แก่บุคลากรในองค์กรสื่อมวลชนและคณะกรรมการขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชน สามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัย คือ แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนเชิงพุทธบูรณาการ หรือ “พุทธจริยธรรมสื่อมวลชน” (Buddhist ethics of Mass Media) ไปประยุกต์ใช้ได้ดังต่อไปนี้

1.1 องค์กรสื่อมวลชน ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อ สามารถนำประเด็นค้นพบจากงานวิจัยนี้ ไปประยุกต์ใช้ในแนวปฏิบัติด้านจริยธรรม จรรยาบรรณ (code of conduct) เพื่อให้บุคลากรในกองบรรณาธิการและแผนกที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเนื้อหา (content) ได้นำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สื่อข่าวใหม่ที่เพิ่งเริ่มทำงานควรได้ทำความเข้าใจกับกรอบจริยธรรมที่สามารถปลูกจิตสำนึกจากข้างในจิตใจ โดยเฉพาะการจัดปฐมนิเทศผู้สื่อข่าวใหม่ สามารถนำหลัก “พุทธจริยธรรมสื่อมวลชน” (Buddhist ethics of Mass Media) เป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนที่ยังลึกถึงจิตใจ เพื่อเป็นการบ่มเพาะหล่อหลอมผู้สื่อข่าวก่อนส่งลงสนามข่าว

1.2 องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ได้แก่สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุโทรทัศน์ไทย สามารถนำหลัก “พุทธจริยธรรมสื่อมวลชน” (Buddhist

ethical of Mass Media) เสริมเข้ากับหลักจริยธรรมสื่อมวลชนที่มีอยู่แล้ว และควรมีการจัดหลักสูตร “Post Graduate Programs” สำหรับผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปได้มีโอกาสมาเข้าฝึกอบรมเตรียมพร้อมเพื่อวิชาชีพสื่อมวลชน เมื่ออบรมจบหลักสูตรจะได้รับใบประกาศนียบัตรเพื่อนำไปสมัครงานเข้าสู่วงการวิชาชีพสื่อมวลชนเป็นการช่วยเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรให้กับองค์กรสื่อโดยทางอ้อม

1.3 สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ควรมีโครงการประกวด “สื่อสัมมาชีพ” หมายถึงสื่อมวลชนที่ประกอบสัมมาอาชีพะ มีอาชีพะปฎิญาณ ตามกรอบของ “พุทธจริยธรรมสื่อมวลชน” โดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สามารถจัดเป็นโครงการประกวด “สื่อสัมมาชีพ” บรรจุเป็นส่วนหนึ่งของการประกวดต่างๆที่จัดขึ้นทุกปีในวันสื่อสารมวลชนแห่งชาติ 5 มีนาคม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นประเด็นสำคัญในประเด็นที่ควรวิจัยต่อไปดังนี้

1.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างจริยธรรมของ “แอดมินเพจ” หรือเว็บไซต์ข่าวเชิงพุทธ เนื่องจากภูมิทัศน์สื่อได้เปลี่ยนไปจากการที่มีเทคโนโลยี ดิจิทัล เข้ามามีบทบาทในการผลิตสื่อ การเปิดเว็บไซต์ข่าวขนาดเล็ก และการที่มีเพจต่างๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก กลุ่มคนเหล่านี้ ควรมีแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมที่ชัดเจนปฏิบัติได้จริง

1.2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะคิดและพฤติกรรมด้านจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนของกลุ่มทุนธุรกิจที่เข้าเป็นเจ้าของสื่อในยุคปัจจุบัน

1.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่องความรู้ความเข้าใจในจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนของนักข่าวรุ่นใหม่

1.4 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนด้านจริยธรรมสื่อมวลชนของคณะนิเทศศาสตร์และการสื่อสารมวลชน

เอกสารอ้างอิง

ขวรงค์ ลิ้มปัทมปาณี, ประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติและผู้บริหารนสพ. ไทยรัฐ. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2560.

- ชัยฤทธิ์ ยนเปี่ยม. (2560). กม.กำกับจริยธรรม-รู้เท่าทันสื่อ การปฏิรูปจึงจะสำเร็จ สื่อ
มืออาชีพในภูมิทัศน์ใหม่ 5 มีนาคม วันนักข่าว. 94.
- ชัยฤทธิ์ ยนเปี่ยม. บรรณาธิการข่าวการเมือง หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์. สัมภาษณ์, 24
ตุลาคม 2560.
- ประทุม ฤกษ์กลาง. (2547). หลักการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนา. *BU Academic
Review*, 3 (2), 139.
- ปราเมศ เหล็กเพชร. นายกสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย หัวหน้า
ข่าวการเมืองไทยรัฐ. สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2560.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พุทธธรรม* (ฉบับเดิม). กรุงเทพฯ : บริษัท
ธรรมสาร จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ
ประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- มานะ ตริริยาภิวัดน์, คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ ม.หอการค้าไทย. สัมภาษณ์, 26
กันยายน 2560.
- ราชกิจจานุเบกษา. *พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ
พ.ศ.2560*. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 205 ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ
: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.
- วิสุทธิ์ คมวีระพงศ์. ผู้ช่วยกรรมการผู้อำนวยการใหญ่นักวิทยุ อสมท และประธานสภา
วิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย. สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2560.
- วิโรจน์ ศรีหิรัญ. (2541). *จิตสำนึกทางวารสารศาสตร์และการตัดสินใจเชิงจริยธรรม
ของช่างภาพหนังสือพิมพ์*. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- ศิริวรรณ อนันต์โท และ สันทัต ทองรินทร์. (2559). *จริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน*.
กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหิดล.

- สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ. (2559). 19 ปี สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สู่
มืออาชีพในยุคสงครามออนไลน์. กรุงเทพฯ : สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ.
- สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ. (2559). ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพ
หนังสือพิมพ์สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ.2559. (30 สิงหาคม 2560)
สืบค้นจาก <http://www.presscouncil.or.th/>.
- สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ. (2560). *ก้าวสู่ทศวรรษที่ 3 ยกเครื่องกลไกกำกับตนเอง*.
กรุงเทพฯ : สภาการหนังสือพิมพ์.
- สมควร กวียะ. (2545). *การสื่อสารมวลชน*. กรุงเทพฯ : อักษรภาพพัฒนา.
- สมหมาย ปาจรินัตต์. (2543). *พัฒนาการการควบคุมตนเองของ น.ส.พ. : วิเคราะห์
ความเป็นไปได้ในสังคมไทย*. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุภาภรณ์ ศรีดี และ ไพบุลย์ คะเชนทรพรรค์. (2558). *ความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎหมาย
และจริยธรรมของสื่อมวลชนท้องถิ่น*. สภาการหนังสือพิมพ์กองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ, กรุงเทพฯ.
- Olen Jeffrey. (1988). *Ethics in journalism*. Englewood Cliffs, New Jersey
: Prentice Hall.